

УДК 7.038.6(045)

О.П. Скиба

МОВА НАУКОВИХ КОМУНІКАЦІЙ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Національний авіаційний університет
e-mail: oksana.skyba@npp.nau.edu.ua

Анотація. На початку третього тисячоліття стрімкий розвиток науки і техніки розширив пізнавальні та інтелектуальні можливості людини, у розвитку яких не останню роль відіграє поява нових систем комунікації. Інформаційно-комунікаційні технології з'являються у відповідь на неухильне зростання інформаційних потреб людства і стають невід'ємним елементом усіх сфер життєдіяльності суспільства: економіки, політики, мистецтва, дозвілля, освіти, науки тощо. Саме ці інноваційні технології видозмінюють звичні нам форми комунікації, що викликає зміни не лише у повсякденній мові людини, а і у науковій. Звичайно, повністю звичні механізми наукових комунікацій не зникають, але науково-технічний прогрес суттєво модифікує традиційну систему наукових комунікацій, щоб викликати відповідні трансформації наукової мови. Сьогодні значні зміни у діяльності науковців і механізмах трансляції наукового знання роблять очевидною необхідність дослідження впливу інформаційно-комунікаційних систем на сучасну мову наукових комунікацій, виявлення як позитивних, так і негативних наслідків застосування новітніх технологій.

Ключові слова: інформаційне суспільство, суспільство знань, наукові комунікації, наукова мова, інформаційно-комунікаційні системи, віртуальний простір, наукове пізнання.

Вступ

На початку третього тисячоліття стрімкий розвиток науки і техніки розширив пізнавальні та інтелектуальні можливості людини, у розвитку яких не останню роль відіграє поява нових систем комунікації. Інформаційно-комунікаційні технології з'являються у відповідь на неухильне зростання інформаційних потреб людства і стають невід'ємним елементом усіх сфер життєдіяльності суспільства: економіки, політики, мистецтва, дозвілля, освіти, науки тощо. Саме ці інноваційні інформаційно-комунікаційні технології видозмінюють звичні нам форми комунікацій, що викликає зміни не лише у повсякденній мові людини, а й у науковій.

Звичайно, повністю звичні механізми наукових комунікацій не зникають, але науково-технічний прогрес та «...розробка засобів представлення знань у комп'ютерних системах, усвідомлення творцями штучного інтелекту своєї діяльності як роботи зі знаннями» (Онопрієнко 2008, 98) значно модифікують традиційну систему наукових комунікацій, викликавши до життя нові інформаційно-комунікаційні системи, які, у свою чергу, викликають суттєві зміни у науковій мові. Свого часу виникнення і розвиток бібліографії та реферативних служб були зумовлені необхідністю у цих засобах комунікації. Потім людина стає свідком того, як паперове листування та друкарська машинка поступається місцем електронній пошті і комп'ютеру, а публікації статей у паперових журналах з'являється альтернатива – різноманітні електронні видання. Сьогодні поява нових інформаційно-комунікаційних систем свідчить про зростання ролі інформації та теоретичного знання в житті суспільства. А швидкий розвиток інноваційних технологій сприяє появі нових потужних засобів для роботи з інформацією та знаннями, вимагає вироблення відповідного рівня мовної культури та суттєво прискорює розбудову суспільства, яке окремі науковці визначають як інформаційне, чи «суспільство знань», чи то мережеве суспільство.

М. Маклюєн ще у минулому столітті намагався дослідити, як розвиток комунікаційних технологій,

таких як писемність та книгодрукування, впливає на розвиток суспільства. Автор взагалі пропонує розглядати історію лише у тісному взаємозв'язку з пануючим типом комунікації (McLuhan 2001). Саме розвиток книгодрукування робить можливою появу перших наукових видань, з яких і починається становлення наукової мови. А розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, нових засобів і способів передачі наукової інформації тим більше викликає трансформації у мові наукових комунікацій.

М. Кастельс проводить дослідження феномену мережі Інтернет та її впливу на різні сфери життя суспільства. Як один із провідних фахівців у сфері інформаційного суспільства детально розглядає взаємовідносини між мережею Інтернет і соціальною організацією суспільства, бізнесом і політикою, досліджує вплив мережі Інтернет на розвиток культури, окреслює її актуальний стан та перспективи. Особливу увагу приділяє е-бізнесу, проблемам приватності і свободи у віртуальному просторі, особливостям мультимедіа в мережі Інтернет та світовому цифровому поділі (Castells 2002). Уміння ефективно здійснювати комунікацію є однією з передумов успішної професійної діяльності. Тому вироблення у студентів вищих навчальних закладів відповідного рівня мовної культури позитивно вплине на розвиток наукового мислення та сучасної мови наукових комунікацій.

Т. Пода відмічає, що сучасний кіберпростір – це комунікація між різними акторами – представниками різних народів та культур здійснюється за допомогою машинно-опосередкованих соціальних і медіа мереж, у яких відбувається постійне копіювання, тиражування, відтворення інформації (Poda 2021). Зберігання, тиражування, передавання та відтворення інформації за допомогою різноманітних сучасних технічних засобів не лише надає науковцям і викладачам нові можливості та перспективи, а і певною мірою знеособлює процес наукового пізнання та навчання. Якщо раніше процес комунікації складався з безпосередніх чи опосередкованих контактів (листування, телефон тощо), то у сучасному світі

комунікація все більше спирається на технології обробки і передачі інформації, і все більше охоплюється мережею різноманітних технічних стандартів, що не завжди позитивно позначається на рівні наукової мови і навіть створює свій власний стиль мислення.

Л. Дротянко досліджує ризики і негативні тенденції процесів цифровізації різних сфер життя суспільства у XXI столітті. Розглядає такий феномен сучасного суспільства, як «цифрова нерівність», та аналізує її сутність у сферах міжнародних відносин, економіки, освіти, отриманні різноманітних послуг. Вказує на негативний прояв феномену цифровізації у процесах комунікації, особливо у соціальних мережах. Звертає увагу, що застосування новітніх інформаційних і комп'ютерних технологій у спілкуванні веде до збіднення і спрощення мови, зниження культури мовлення (Дротянко 2021). Сучасні інформаційно-комунікаційні технології значно розширили можливості людини до комунікації (Viber, Skype, Telegram, різноманітні форуми, соціальні мережі VKontakte, Facebook, Instagram тощо), але в той же час ніби ізолювали людину від суспільства і стали причиною, як справедливо зауважує автор, збіднення природної мови та зниження рівня мовної культури.

І. Скиба відмічає, що наукове знання у сучасному суспільстві виступає головним чинником цивілізаційного розвитку, зокрема технологічного,

у такий спосіб здійснюючи найбільший вплив на цивілізаційний вибір. Автор досліджує залежність між специфікою наукового знання та соціокультурними наслідками його використання, відмічаючи ключову роль морально-ціннісного виміру науки (Скиба 2022). Н. Сухова також звертає увагу на трансформацію ціннісної системи людства в умовах цифрової реальності (Сухова 2021).

Н. Ченбай вказує на моральний аспект використання технологій, які «...залишаються самі по собі нейтральними, надають величезні можливості для впливу на масову свідомість тим, хто має змогу ними скористатися. В подальшому все ще більше залежатиме від моральних якостей їхніх користувачів, оскільки цей вид технологій може привнести як благо, так і зло в життя людей» (Ченбай 2020, 112). Врахування морально-ціннісного виміру науки може допомогти нівелювати деякі негативні наслідки використання інформаційно-комунікаційних технологій.

В. Онопрієнко досліджує особливості комунікаційних процесів у науці, аналізує різні види і форми спілкування учених («формальна та неформальна комунікація», «первинна і вторинна комунікація», «безпосередня та опосередкована комунікація», «запланована та спонтанна комунікація» тощо) (Онопрієнко 1998). Розглянувши різні види і форми наукової комунікації, приходимо до висновку, що вибір виду комунікації впливає на стиль і мову спілкування вчених.

В. Резніченко описує результати аналітичного огляду провідних наукових електронних бібліотек, розташованих у мережі Інтернет, та узагальнюючи моделі їхніх інформаційних ресурсів і сервісів (Резніченко 2005). А Т. Ярошенко приділяє увагу

дослідженню актуальних проблем інформаційного забезпечення науковців та освітян, розглядає тенденції розвитку наукового журналу як важливої форми наукової комунікації (Ярошенко 2011). Електронні бібліотеки, звісно, мають певні переваги, але відсутність мережі та електрики відразу робить їх недоступними для користувача. Крім того, електронна бібліотека ізолює людину від суспільства, залишає її наодинці з комп'ютером. А відвідування реальних бібліотек дає людині можливість не лише працювати з літературою, а і спілкуватися зі своїми друзями чи колегами.

Мета дослідження

Сьогодні стрімкий розвиток «всесвітньої павутини» Інтернет призвів до того, що інформаційно-комунікаційні технології у сучасному суспільстві, яке дослідники часто визначають як «інформаційне» чи «суспільство знань», стали одним із основних технічних засобів комунікації не лише сучасних науковців, а й освітян. Відповідно, слід звернути особливу увагу на особливе місце електронних наукових видань серед багатоманітності сучасних форм наукової комунікації, які прискорюють обмін думками між ученими, і часто виступають джерелом генерації нових знань та ідей. Значні зміни у діяльності науковців і механізмах трансляції наукового знання викликають трансформацію мови наукових комунікацій і роблять очевидною необхідність дослідження впливу інформаційно-комунікаційних систем на сучасну мову наукових комунікацій, виявлення як позитивних, так і негативних наслідків їхнього застосування.

Методологія дослідження

Теоретико-методологічною основою даного дослідження виступають загальнонаукові та спеціальні методи і підходи, за допомогою яких досліджуватиметься механізм впливу інформаційно-комунікаційних систем на особливості формування мови сучасних наукових комунікацій. В якості одного із таких буде використано компаративний метод, а також комплексний та системний підходи. Компаративний метод планується використати при дослідженні динаміки змін у мові наукових комунікацій, які відбулися протягом історичного розвитку. Системний і комплексний підходи планується застосовувати у зв'язку зі складністю і динамічністю об'єкта дослідження через необхідність врахування культурно-історичного контексту розвитку мови наукових комунікацій, особливостей розвитку сучасних інформаційно-комунікаційних систем та передових науково-технічних досягнень тощо. Системний підхід дозволяє також виявити і проаналізувати особливості мовної культури як окремих суб'єктів наукової комунікації, так і їхню взаємодію у системі «людина – науковий колектив – суспільство».

Результати

Процес наукового пізнання, так як і освітній процес, певною мірою відчуває на собі вплив нових методів і форм спілкування, тобто наукових комунікацій. При цьому не слід ігнорувати зміни, що відбувалися у

комунікаційних технологіях протягом їхнього культурно-історичного розвитку і викликали, відповідно, зміни в організації і функціонуванні науково-дослідних закладів. На ранніх етапах розвитку, до винайдення друкарського станка, комунікація здійснювалася за допомогою пера, чорнила та пергаменту і ефективність обробки інформації була досить низькою. У який спосіб відбувалося листування? Які звичаї і традиції допомогли зберегти наукові і філософські праці, що часто писалися автором в одному екземплярі? Коли стародавній учений отримував листа, то, за античною традицією, він залишав собі оригінал, але повинен був створити дві копії і відправити двом різним людям, які також повинні створити по дві копії і т.д. Саме завдяки цій традиції до нашого часу збереглося багато давніх творів. За тих давніх часів не було ще певних вимог до наукової мови та написання наукових творів, що часто писалися у формі листа.

В епоху Гуттенберга з'являється перші наукові публікації, організовуються перші поштові служби, що дозволили ученим представляти свої здобутки науковому співтовариству і зробити освіту доступною для більш широких верств населення. Саме в цю епоху почне формуватися уявлення про наукову мову і стиль наукового мислення. Винайдення друкарської машинки і телефону значно полегшить обробку інформації і підвищить ефективність роботи наукових і освітніх закладів. Та лише поява інформаційно-комунікаційних технологій і трансформації мови наукових комунікацій викликає якісні значні зміни у процесі роботи науково-дослідних установ. Враховуючи, з якою швидкістю з'являються новітні засоби комунікації, люди часто починають використовувати їх на практиці ще до того, як вдається пояснити сутність і особливості функціонування нових інформаційно-комунікаційних процесів.

Комунікація в науці є складною цілісною системою, різні компоненти якої (формальні, неформальні, усні, письмові, міжособистісні, масові і т.д.) настільки тісно пов'язані між собою, що будь-яка спроба дослідження одного з них, чи навіть кількох, без урахування решти, заздалегідь не є адекватною. Більше того, сама ця цілісна система є продуктом історичного розвитку і поділ її на окремі компоненти в той чи інший період має смисл лише в рамках системи загалом. Відповідно, і склад кожної компоненти цієї системи в різні історичні періоди виглядає по-різному (Скиба 2015). А рівень мовної культури науковців і фахівців відповідних галузей здійснює значний вплив на формування наукових текстів та ефективність комунікативного процесу. Дослідження ж у культурно-історичному вимірі динаміки цього впливу дозволяє виявити механізми їхнього впливу на науковий і освітній процес. Але ще ніколи система наукових комунікацій не виглядала такою складною, як в епоху інформаційно-комунікаційних технологій та мережі Інтернет.

Як уже відомо, комунікація в науці – це вид взаємин і спілкування вчених і тому її можна розглядати як одну з умов процесу наукового пізнання. У процесі наукового спілкування учених не лише відбувається рух інформації, а й встановлюються певні соціальні

відносини – вирішуються питання про пріоритет, науковий престиж, відбувається стратифікація наукового співтовариства, причому форма і багатоманітність соціальних відносин є специфічними для різних рівнів об'єднання вчених – починаючи від лабораторії та інституту і закінчуючи сукупністю вчених якоїсь дисципліни чи науковим співтовариством загалом (Онопрієнко 1998, 40-41). Сьогодні, коли комунікація значною мірою перенесена у віртуальний інформаційно-комунікаційний простір, використання всесвітньої мережі для обміну інформацією набуває деяких нових рис. Мається на увазі те, що взаємодія учасників комунікації у мережі відображає нову якість інформаційних, суб'єкт-об'єктних відносин, що зумовлено, в першу чергу, особливостями мови соціальних мереж.

Як справедливо зауважує Н. Єльнікова, мова «соціальних мереж зумовлена певними правилами мережевого етикету, що розкривається у широкому застосуванні зниженої лексики, жаргонізмів, сленгізмів, вживанні великої кількості аббревіатур та скорочень, використанні смайликів (від англ. «smiley» – піктограма, що виражає емоцію), які надають емоційно-експресивного забарвлення повідомленню» (Єльнікова 2017, 44). Мова в Інтернет мережі, особливо у писемній формі, часто доповнюється різноманітними смайликами, що несуть емоційне навантаження і компенсують деякі елементи паралінгвального спілкування.

Обговорення

У сучасному суспільстві, яке окремі учені, зокрема О. Тоффлер і Д. Белл, визначають як «інформаційне», чи «суспільство знань», інформаційно-комунікаційні технології все глибше проникають у всі сфери життєдіяльності людини і виступають однією з головних рушійних сил сучасних соціальних трансформацій. Поява віртуального простору або кіберпростору, розвиток мережі Інтернет, зростання ролі інформації в житті суспільства свідчать про те, що інформаційно-комунікаційні системи стали невід'ємним чинником сучасної культури. Ця культура створила необхідні засоби і необхідну мову для того, щоб зберігати накопичене знання та інформацію у цифровій формі і мати можливість фіксувати людську діяльність до найменших дрібниць. Саме широке розповсюдження цих засобів, в якості яких виступають інформаційно-комунікаційні технології, на думку М. Кастельса, в інформаційну епоху дозволяє говорити про нове «мережеве суспільство». У такому «мережевому суспільстві» поширене спілкування у соціальних мережах. Частіше за все це спілкування відбувається у писемній формі, тому учасники комунікації, передаючи інформацію, намагаються максимально стиснути її. Як наслідок, мова учасників комунікаційного процесу характеризується лаконічністю структури, вживанням сленгових одиниць (комп, інфа, інет) та слів адаптованих під іноземну версію (гуглити, лайкнути тощо.). Враховуючи, що науковці також використовують для спілкування соціальні мережі останні, відповідно, впливають на зміну наукової мови комунікантів, їхньої мовної культури. Деякі нові скорочення слів та вирази активно переходять із віртуального простору до реального.

В усі часи в історії науки одним із найбільш вдалих і успішних засобів наукової комунікації був науковий журнал, на сторінках якого можна було оприлюднити результати наукових досліджень та обмінюватися думками. Саме тому поява нової форми наукового журналу – електронного - стала причиною значних змін у самій системі наукових комунікацій та наукової мови. Серед переваг електронних журналів слід назвати: швидкість підготовки та розповсюдження публікації (адже стаття може бути іноді доступна на кілька місяців раніше, ніж в друкованому варіанті журналу); доступність у мережі Інтернет у будь-який час із будь-якого робочого місця (тобто науковцям і освітянам не потрібно витратити свій дорожчий час у бібліотеках); можливість «зачувати» електронний текст для подальшої роботи (копіювання, примітки, конспект і т.д.) тощо.

Швидкий розвиток електронних журналів і їхні безсумнівні переваги навіть стали причиною появи прогнозів щодо припинення вже в недалекому майбутньому видання традиційних (паперових) журналів. А нові технології спричинили й подальші дискусії у фахових колах навколо моделей наукової комунікації взагалі і запропонували альтернативні моделі. Серед найбільш відомих нині є «Відкритий Доступ» (2 складові цієї ініціативи: Відкритий Архів чи Інституційний Репозитарій та Журнали Відкритого Доступу) (Ярошенко 2011, 150-151). Як відмічає Т. Ярошенко, ініціатива Відкритого Доступу «стартувала» в 2001 році як альтернативна модель наукової комунікації, що забезпечує безкоштовний доступ читачів до якісної (рецензованої) наукової літератури у публічному Інтернеті з правом читати, завантажувати, копіювати, поширювати, роздруковувати, посилатися на повнотекстові статті. Такі наукові цифрові колекції і архіви дають змогу швидко підготувати електронні книжки і навчальні матеріали, полегшують пошук потрібних текстів, сприяють інтеграції до глобальних наукових баз даних, зменшують тим самим ступінь наукової ізоляції та створюючи нові можливості для спільних наукових проєктів.

Комунікація вчених за посередництвом наукового журналу постає як «упорядкована система соціальних взаємодій, встановлення контактів між науковцями, а також їхнього зв'язку з читацькою аудиторією, державними інститутами, представниками бізнесу щодо питань, що стосуються науки. Така наукова комунікація є багатосторонньою, стандартизованою й ритуалізованою; вона активізує зворотний зв'язок між комунікантом і комунікатом та може мати різні форми: спілкування авторів з редакцією, спілкування членів авторського колективу, передавання інформації фахівцям інших галузей, популяризація науки, формулювання інструкцій до практичного використання наукових результатів тощо» (Фіялка 2021, 89). Отже, трансформації наукової мови певною мірою залежить від того, яку форму комунікації обирають учасники комунікативного процесу. Важливість наукової комунікації як невід'ємного елементу процесу наукового пізнання стала усвідомлюватися порівняно недавно. Дослідження наявних комунікаційних механізмів пізнавального і освітнього процесів, методів і засобів інформаційно-

комунікаційних систем, мови наукових комунікацій є неможливим без урахування соціального і культурно-історичного контексту процесу спілкування. Особливо у сучасному суспільстві, коли людина, освоюючи віртуальний інформаційний простір і спілкуючись у соціальних мережах, не лише має можливість ефективного обміну інформацією, а й може наражатися на конфлікти через недотримання мережевого етикету. А недотримання мережевого етикету якраз і відбувається найчастіше через низький рівень мовної культури комунікантів, не рахуючи ті випадки, коли порушення відбуваються навмисне, з метою спровокувати конфлікт.

Відмічаючи переваги у навчанні і освіті, які люди отримують, використовуючи можливості сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (навчання онлайн, можливості електронних публікацій, електронні бази даних, що полегшують зберігання інформації тощо), не слід забувати, що існують і негативні наслідки їхнього розвитку. Так, Н. Боулдерз у *New York Times* висловлює думку, що споживання цифрових послуг – це ознака бідності. Ви бідний, якщо ваш лікар консультує вас за допомогою мережі Інтернет, а не в ході особистої зустрічі. Бідний, якщо ваші діти навчаються онлайн, а не у офлайн-викладачів. Бідні, якщо намагаєтесь зробити так, щоб діти вміли користуватися комп'ютерами, бо багаті пропонують своїм спадкоємцям приватні школи, де навчання будується на живому класичному спілкуванні «викладач – студент». Автор заявляє, що відбувається «люксерізація» людських відносин, яка полягає у тому, що якщо ви як і раніше отримуєте послуги від живих реальних людей або маєте можливість безпосередньо спілкуватися з ними, значить, швидше за все, ви представник нової еліти, престижне споживання якої полягає у відмові від цифрових послуг на користь реальних. Життя, проведене перед екраном, тепер стає ознакою вашої неуспішності в житті. Все це призвело до цікавої нової реальності: людський контакт стає елітним продуктом (Bowles 2019). З наведеного прикладу бачимо, що безпосереднє людське спілкування, яке було доступне всім до появи сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, для деяких людей стає недоступним, а деякі інші люди свідомо зводять його до мінімуму, віддаючи перевагу віртуальному життю у мережі. Звісно, такі люди розвивають у себе здатність до віртуальної комунікації, уміння передавати інформацію мовою мережі за допомогою знакових систем, але навички спілкуватися безпосередньо з реальними людьми живою природною мовою поступово втрачають.

Висновки

В останні десятиліття розвиток нових інформаційно-комунікаційних систем значно видозмінив і модернізував процес наукової комунікації, що, в свою чергу, вплинуло на зміну мови наукових комунікацій. Електронні бібліотеки та електронні видання дозволяють набагато швидше представляти науковому співтовариству результати своїх досліджень, тиражувати, зберігати та обробляти отримані масиви знань. Учені, що працюють у різних наукових закладах віддалених географічно, отримали

можливість обмінюватися проміжними результатами досліджень, спільно працювати над вирішенням поставленої проблеми. Однак активне використання ученими засобів мережі Інтернет у своїй професійній діяльності має на зміну мови наукових комунікацій і негативний вплив. Сюди можна віднести і зниження культури мовлення, і шкідливий вплив на психіку людини, і порушення авторських прав тощо. Короткий огляд робіт сучасних дослідників приводить до висновку, що в одній роботі неможливо розглянути і детально проаналізувати всі позитивні і негативні наслідки впливу новітніх технологій на наукові комунікації та їхню мову, тому називаємо лише деякі з них, а інші чекають на глибокі і ґрунтовні дослідження.

Список літератури

1. Bowles, N. 2019. Human Contact is Now a Luxury Good. New York Times. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2019/03/23/sunday-review/human-contact-luxury-screens.html>
2. Castells, M. 2002. *The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business, and Society*. Oxford University Press. URL: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199255771.001.0001>. (дата звернення: 01.11.2023).
3. McLuhan M. 2001. The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man. Canadian National Institute for the Blind.
4. Poda T. International relations development in cyberspace. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. Збірник наукових праць. Вип. 1(33)*. 2021. С. 131-135. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.33.15658>
5. Дротянко Л. Г. Цифровий вимір сучасного етапу цивілізованого розвитку соціуму. *Вісник Національного авіаційного університету*. Вип. 1 (33). 2021. С. 16-21. (Серія: «Філософія. Культурологія»).
6. Єльнікова Н. І. Мовний аспект комунікації в українських версіях соціальних мереж. «Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави». *Тези доповідей X Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 27-ї річниці створення Харківського національного університету внутрішніх справ*. Харків: 2017. С. 43-46.
7. Онопрієнко В. І. *Науковедення: пошук системних ідей*. К.: 2008. 288 с.
8. Онопрієнко В. І. *Наукове співтовариство: Вступ до соціології науки*. К.: ЦДПІН НАН України, 1998. 98 с.
9. Електронні бібліотеки: інформаційні ресурси та сервіси В. А. Резніченко, О. В. Захарова, Е. Г. Захарова. *Проблеми програмування*. 2005. № 4. С. 60-72. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/1374>
10. Сухова Н. М. Цифрова реальність: нові умови для людства. *Вісник Національного авіаційного університету*. Вип. 1 (33). 2021. С. 150-154. (Серія: «Філософія. Культурологія»).
11. Скиба І. П. Специфіка науки в контексті її морального виміру (цивілізаційний аспект). *Вісник Національного авіаційного університету*. Вип. 2 (36). 2022. С. 120-125. (Серія: «Філософія. Культурологія»).
12. Скиба О. П. Інформаційно-комунікаційні технології в науці і освіті сучасного суспільства. *Вісник Національного авіаційного університету*. Вип. 2 (22). 2015. С. 61-63. (Серія: «Філософія. Культурологія»).
13. Фіалка С. Б. Модель фахової комунікації за посередництвом наукового журналу. *Обрії друкарства*. № 1 (9). 2021. DOI: [10.20535/2522-1078.2021.1\(9\).240613](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2021.1(9).240613)
14. Ченбай Н. А. Інформаційно-комунікаційні технології сучасного суспільства. *Вісник Національного авіаційного університету*. Вип. 1 (31). 2020. С. 109-113. (Серія: «Філософія. Культурологія»). DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.31.14837>
15. Ярошенко Т. О. Наукові комунікації XXI століття: електронні ресурси для науки та освіти України. *Бібліотечний вісник*. 2006. № 5. С. 17-22. <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/100>

References

1. Bowles, Nellie. 2019. "Human Contact is Now a Luxury Good." New York Times, March, 23, 2019. <https://www.nytimes.com/2019/03/23/sunday-review/human-contact-luxury-screens.html>.
2. Castells, Manuel. 2002. *The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business, and Society*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199255771.001.0001>
3. McLuhan, Marshall. 2001. The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man. Canadian National Institute for the Blind.
4. Poda, Tetiana. 2021. "International relations development in cyberspace." *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya: Filozofia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology 1 (33)*, 131–135. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.33.15658>
5. Drotianko, Liubov. 2021. "Tsyfrovyy vymir suchasnoho etapu tsyvilizovanoho rozvytku sotsiumu" ["Digital dimension of current stage of society's civilization development"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya: Filozofia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology 1 (33)*, 16–21.
6. Yelnikova, Nataliia. 2017. "Movnyi aspekt komunikatsii v ukrainskykh versiiakh sotsialnykh merezh" ["Linguistic aspect of communication in Ukrainian versions of social networks]. In *Thesis of the X International Scientific and Practical Conference*, Kharkiv, 19 November 2021, 43–46. Kharkiv: KhNUVS. https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/01_12_2017/pdf/10.pdf
7. Onopriienko, Valentyn. 2008. *Naukovedennia: poshuk systemnykh idei [Scientific studies: search for system ideas]*. Kyiv.
8. Onopriienko, Valentyn. 1998. *Naukove spivtovarystvo: Vstup do sotsiologii nauky [The Scientific Community: An Introduction to the Sociology of Science]*. Kyiv: TsDPIN NAN Ukrainy.
9. Reznichenko, V., Zakharova, O., and E. Zakharova. 2005. "Elektronni biblioteki: informatsiini resursy ta servisy" [Electronic libraries: information resources and services]. *Problemy programuvannia, Programming problems 4*, 60–72. <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/1374>.
10. Sukhova, Nadiia. 2021. "Tsyfrova realnist: novi umovy dlia liudstva" ["Digital reality: new conditions for humanity"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya: Filozofia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology 1 (33)*, 150–154.
11. Skyba, Ivan. 2022. "Spetsyfika nauky v konteksti yii moralnoho vymiru (tsyvilizatsiinyi aspekt)" ["Specificity of science in the context of its moral dimension (civilizational aspect)"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya: Filozofia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology 2 (36)*, 120–125.
12. Skyba, Oksana. 2015. "Informatsiino-komunikatsiini tekhnologii v nautsi i osviti suchasnoho suspilstva" ["Information and communication technologies in science and education of modern society"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya: Filozofia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology 2 (22)*, 61–63.
13. Fiialka, Svitlana. 2021. "Model fakhovoi komunikatsii za poserednytstvom naukovoho zhurnalu" ["A model of professional communication through a scientific journal"]. *Obrii drukarstva, Horizons of typography 1 (9)*, 87–105. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2021.1\(9\).240613](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2021.1(9).240613).
14. Chenbai, Nataliia. 2020. "Informatsiino-komunikatsiini tekhnologii hlobalnoho suspilstva" ["Information and communication technologies of global society"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya: Filozofia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology 1 (31)*, 109–113. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.31.14837>.
15. Yaroshenko, Tetiana. 2006. "Naukovi komunikatsii XXI stolittia: elektronni resursy dlia nauky ta osvity Ukrainy" ["Scientific communications of the XXI century: electronic resources for science and education of Ukraine"]. *Bibliotечnyi visnyk, Library Bulletin 5*, 17–22. <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/100>.

O. Skyba

LANGUAGE OF SCIENTIFIC COMMUNICATIONS IN THE INFORMATION SOCIETY: SOCIAL AND PHILOSOPHICAL ASPECT

Introduction. At the beginning of the third millennium, information and communication technologies are transforming the language of scientific communications. **The aim and tasks.** With the emergence of new forms of scientific communication, it is important to study how information and communication systems impact the modern language of scientific communication. This includes identifying both positive and negative consequences that may arise from their use. **Research methods** are general and special scientific methods and approaches to investigate the peculiarities of the language of scientific communication systems in the information society. **Research results.** The process of scientific knowledge is to some extent determined by new forms of scientific communication. However, one should not ignore the changes that took place in the language of communications during their cultural and historical development and changes in the organization and functioning of research institutions. Communication in science is a complex whole system, the various components of which (formal, informal, etc.) are so closely related to each other that any attempt to study one or several of them, without taking into account the rest, is not a priori adequate. The level of linguistic culture of scientists and specialists in relevant fields has a significant impact on the formation of scientific texts and the effectiveness of the communication process. **Discussion.** The importance of scientific communication as an integral element of the process of scientific knowledge began to be realized relatively recently. The study of existing communication mechanisms of cognitive and educational processes, methods, and means of information and communication systems is impossible without taking into account the social and cultural-historical context of the communication process and the language of communication. In today's society, those who are proficient in navigating the virtual world and communicating through social networks have the potential for effective information exchange. However, this proficiency also exposes them to conflicts that may arise due to a lack of proper linguistic culture. **Conclusions.** Scientists working in different geographically distant scientific institutions had the opportunity to exchange intermediate research results and work together to solve the problem. However, the active use of the Internet by scientists in their professional activities has a negative impact on changing the language of scientific communications. This includes the decline of speech culture, the harmful effect on the human psyche, copyright infringement, etc.

Keywords: *information society, knowledge society, scientific communications, scientific language, information and communication systems, virtual space, scientific cognition.*

УДК 101 (091):16/168 (045)

Т.Д. Суходуб

ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКА АРГУМЕНТАЦІЯ У СУЧАСНОМУ ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ

Центр гуманітарної освіти Національної Академії наук України
ORCID: 0000-0002-7801-8126

Анотація. У статті досліджується історико-філософський процес та сучасний філософський дискурс у контексті проблеми аргументації. Обґрунтовується позиція, що історико-філософська аргументація, на відміну від традиційної, логіко-гносеологічної, форми, спирається на символічне розуміння культури. Зроблено висновок: сучасний філософський дискурс використовує у якості «доводів» категоріальну та символічну «мову» культури певної епохи, світогляд людини, ментальність та стилістику її мислення, міфопоетичні, художні, релігійні та ін. образи, топологічну рефлексію тощо.

Ключові слова: історія філософії, сучасний філософський процес, аргументація, діалог, дискурс.

Вступ

Науково-пізнавальна діяльність є неможливою поза аргументації (лат. argumentation) – певного мисленнєвого процесу доведення якоїсь позиції, наведення на її користь конкретних аргументів заради утвердження або спростування тих чи інших думок, наукових положень, концептуальних підходів тощо. Як філософська проблема аргументування, передусім, розроблялось у межах логічного знання – на сьогодні вже навіть навчальну літературу не уявити без частини, присвяченої доведенням, спростуванням, тобто логічній теорії аргументації. Звісно, що логіка як наука розвивається. Отже, міркування, що складають предмет логіки, залежно від появи нових її напрямків, таких, наприклад, як математична логіка, модальна, деонтична, логіка людської взаємодії тощо, буде змінювати логічний аналіз дискурсу (від лат. discursus – міркування, розмисли), отже, і аргументацію як певний спосіб інтелектуальної діяльності стосовно логіки сучасного наукового пізнання, інтерсуб'єктивного змісту знання, епістемологічної проблеми незнання чи аналізу нормативності соціальних дій та ін. І це є закономірним, адже логіка не застигла у своєму поступі.

При цьому хотілось би підкреслити, що не втрачають своєї актуальності й традиційні для логіки питання теорії аргументації (процедури чи логічні операції доведення, спростування, їхні види, правила, аналіз логічних помилок, формулювань питань, проблем тощо). Адже поза такого аргументу, як «логічний довід» (а саме цей сенс і має латинський термін «argumentum»), будь-який дискурс демонструє, по суті, відсутність послідовності у викладі певного змісту, породжує значну долю сумніву щодо істинності зроблених висновків тощо. Зрозуміло, що наука на будь-якому етапі свого розвитку, орієнтуючись на теорію як найдосконалішу форму наукового пізнання, потребує, передусім, знання логічних способів процесу аргументації (Конверський 2007, 233-246). Звідси – розвинення логічної теорії аргументації складає досі актуальне завдання. Але, будучи складовою частиною будь-якого процесу доведення, аргумент як його підстава передбачає як логічний, так і власне науково-теоретичний виміри. Так, у якості аргументів можуть виступати факти, визначення, судження, вже доведені і перевірені на істинність положення, відкриті закони, аксіоми (прийняті у конкретних науках), а також джерела, що у певних дисциплінах, наприклад, у гуманітаристиці, складають інтерес та